

**Adami Tanneri E Societate Iesv, S. Theologiæ D. Et In
Academia Ingolstad. Professoris, Theologiæ Scholasticæ
Tomus ...**

Cum triplici Indice

De Fide, Spe, Charitate, Ivstitia, Religione, caeterisq[ue] virtutibus [et]
vitijs: ac varijs hominum statibus. Secvndæ Secvndæ S. Thomæ
Aqvinatis Respondens

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1627

IX. De modestia in genere; deq[ue] humilitate, ac vitio opposito superbia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72877](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72877)

ira positum. Ita S. Thomas quæst. 158 art. 8. ex Chryostomo, seu potius auctore operis imperfecti in Matthæum homil. 11. ubi ait: *Qui cum causa non irascitur, peccat. Patientia enim irrationabilis vitia seminat, negligentiam nutrit, & non solum malis, sed etiam bonos mutat ad malum.* Probatum & declaratur. Ira enim dupliciter potest accipi, primò pro motu, aut actu ipsius voluntatis: quo non passione animi, sed iudicio rationis poena infligitur: & sic defectus iræ absque dubio est peccatum. De qua etiam ira loquitur auctor citatus, cum ibidem ait: *Iracundia que cum causa est, non iracundia est, sed iudicium.* Iracundia enim proprie intelligitur commotio passionis: qui autem cum causa irascitur, iracundus iam non est ex passione, ideo iudicare dicitur, non irasci.

175 Secundo accipitur ira pro motu appetitus sensitivi, qui est cum passione & transmutatione corporali; quique ex necessitate consequitur in homine simplicem motum voluntatis eo quod naturaliter appetitus inferior sequatur motum appetitus superioris, nisi aliquid repugnet; adeo ut non possit vndeque abesse motus iræ in appetitu sensitivo, nisi per subtractionem vel debilitatem voluntarij motus. Quo fit, ut ex consequenti etiam defectus passionis iræ vitiosus esse possit, sicut & defectus voluntarij motus ad puniendum secundum iudicium rationis; quidquid in contrarium dixisse videatur Seneca lib. 1. de ira cap. 12.

Huc spectat, quod ait Gregorius 20. Moral. cap. 8. *Sit amor, sed non emolliens: sit vigor, sed non exasperans: sit zelus, sed non immoderate seuiens: sit pietas sed non plusquam expediat parcens.*

176 Quaritur quinto, an, & quale vitium sit crudelitas; & qua ratione à sæuitia seu feritate differat. Respondetur breuiter, crudelitatem iuxta ipsam rationem nominis à cruditate dicti, esse vitium clementiæ oppositum, quod nihil aliud est, quam atrocitas animi in exigendis penis: Sicut è contrario clementia significat animi lenitatem siue dulcedinem per quam poenæ remittuntur vel mitigantur, ut ex Seneca lib. 2. de clement. cap. 4. docet S. Thomas quæst. 159. art. 1. Et quamuis excessus poenæ etiam iustitiæ seu epikiæ opponi possit, tamen quantum ad austeritatem animi, qua quis difficillime est, ad poenas augendas, aut non tam ductu iustitiæ, quam impetu quodam animi inferendas, pertinet ad crudelitatem: à qua etiam differt immisericordia, qua solum prætermittitur miseræ alienæ subleuatio, per beneficij collationem, etsi propter similitudinem, nonnunquam crudelitas pro immisericordia accipitur, iuxta illud Hieremiæ 6. v. 23. *Crudelis est, & non miserebitur.*

177 Differt autem crudelitas à sæuitia siue feritate. Quia feritas, siue sæuitia, sic dicta à ferarum similitudine, non habito respectu ad vllam culpam eius qui punitur, ipso per se cruciatu hominum delectatur; qua ratione etiam fera bestia hominibus nocent, ut ex eorum corporibus pascantur, ut ex Seneca lib. 2. de clement. cap. 4. docet S. Thomas q. 159. a. 2. Quo fit, ut sæuitia contineatur sub bestialitate, siquidem talis delectatio non est humana, sed bestialis; proueniens vel ex mala consuetudine, vel ex corruptione naturæ; sicut & aliæ huiusmodi bestiales affectiones.

Crudelitas autem attendit quidem culpam in eo, qui punitur, sed excedit modum in puniendo: adeo ut crudelitas differat à sæuitia siue feritate, sicut malitia humana à bestialitate, iuxta Aristotelem 7. Ethic. cap. 5. Et sicut crudelitas directe opponitur clementiæ, ita feritas directe opponitur superexcellenti virtuti, quam Aristoteles lib. 7. Ethic. in principio vocat heroicam vel diuinam, que secundum nos videtur pertinere ad dona Spiritus sancti; ita ut proinde dici possit, *sæuitiam directe opponi dono pietatis*, inquit S. Thomas quæst. 159. a. 2. Eo malim dicere, opponi ipsi humanitati, seu naturali inclinationi hominis, cui aduertitur eiusmodi delectatio bestialis: neque enim ad eiusmodi bestialitates vitandas opus esse videtur speciali virtute.

DVBIVM VIII.

De Modestia in genere; deque humilitate, ac vitio opposito superbia.

S. Thomas 2. 2. q. 160. vsque ad 165.

178 Quaritur primo, quid & quomplex sit modestia. Respondetur, modestiam ob similitudinem per quam ratione quadam generali cum temperantia conuenit, utpote moderata appetitionis in rebus quibusdam mediocribus, esse partem quamdam potentialem, seu virtutem secundariam temperantiæ adiunctam. Quæ quidem non est vna virtus infima specie, sed pro varietate adionum, tum interiorum, tum exteriorum. in quibus moderandis versatur, plures sub se specie distinctas virtutes complectitur.

Quod quidem in hunc modum declarat S. Thomas q. 160. a. 2. Differt enim modestia à temperantia quæ est moderatiua eorum, quæ difficillime est refranare. Modestia autem est moderatiua eorum, quæ in hoc mediocriter se habent. Quæ quidem ratione cum complectatur etiam clementiam, proprie tamen ac in præsentia, iuxta Ciceronem lib. 2. de inuent. modestia constituitur circa alia quedam communia quæ in humana vita relinquuntur moderanda; quæ quidem vniuersim sunt quatuor: primum est motus animi ad aliquam excellentiam; quam moderatur humilitas; secundum est desiderium eorum, quæ pertinent ad cognitionem & hoc moderatur studiositas, quæ opponitur curiositati; tertium pertinet ad externos motus & actiones corporis, ut decenter & honeste fiant; tam in his, quæ serio, quam quæ ludo aguntur, quo spectant exterior decencia, ac eutrapelia: quartum pertinet ad exteriorem apparatus, puta in vestibus, & alijs huiusmodi; de quibus modestiæ speciebus cum S. Thoma ordine agendum est.

179 Quaritur secundo, an & qualis virtus sit humilitas, deque eiusdem gradibus & comparatione.

tionead alias virtutes. ASSERTIO. I. Humilitas est virtus in voluntate sita refrænans animum aduersus præsumptionem spei, ne immoderate tendat ad excelsa; differens à magnanimitate, quod hæc firmet animum contra desperationem, & impellat ad prosecutionem magnorum, secundum rationem rectam. Ita S. Thomas quæst. 161. artic. 1. & 2. Ratio sumitur ex ipso vsu nominis & necessitate rei; quia circa appetitum boni ardui, vti est honor & gloria, necessaria est duplex virtus, vna quæ temperet, & refrænnet animum, ne immoderate tendat ad excelsa, & hoc pertinet ad virtutem humilitatis; altera quæ firmet animum contra desperationem, & impellat ad prosecutionem magnorum, secundum rationem rectam; & hæc est magnanimitas.

180 Nec obstat, quod ad eandem virtutem pertinet refrænare superfluum motum prosecutionis, & firmare animum contra inordinatam fugam, in eadem materia: sicut eadem est fortitudo, quæ refrænataudaciam, & quæ firmat animum contra timorem.

Est enim quoad hoc differentia inter fortitudinem, & magnanimitatem: tum quia in fortitudine eadem ratio est refrænandi audaciam, ac firmandi animum contra timorem, in hoc posita, quod homo bonum rationis debet periculis mortis præferre. At vero in refrænando præsumptionem spei, quod pertinet ad humilitatem; & in firmando animum contra desperationem, quod pertinet ad magnanimitatem, est diuersa ratio. Nam ratio firmandi animum contra desperationem, est adeptio proprii boni; ne scilicet desperando homo se indignum reddat bono, quod sibi competebar: sed in reprimendo præsumptionem spei, ratio præcipua sumitur ex reuerentia diuina, ex qua contingit, vt homo non plus sibi attribuat, quam sibi competeat, secundum gradum, quem est à Deo sortitus. Vnde, humilitas præcipue videtur importare subiectionem hominis ad Deum. Ita S. Thomas cit. a. 2. ad 3.

181 Ex quo colligitur, humilitatem, prout est virtus Christiana à magnanimitate, alijsque virtutibus distincta, non tam moderari appetitum excellentiæ, honorisq; ac gloriæ mundanæ, quam reprimere & cohibere; & oppositam paruitatem ac subiectionem tam erga Deum, quam erga homines amplecti: idque non in ordine ad motuum humanum ac naturale, neferatur in aliquid maius, quam dignitati personæ debeatur, sed ob excellentius motuum ac potissimum vt in eo se quisque gradu ac mensura contineat, quam à Deo accepit. Quo spectare etiam possunt alia motiua v.g. vt humilitatione peccata expientur & vitentur. 2. vt tanto certius vbique Dei gloria promoueat. 3. vt exemplum humilitatis Christi aliquo modo exprimat, iuxta illud Matthæi 11. v. 29. *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde; & inuenietis requiem animabus vestris.*

182 Cum quoad doctrina conuenit descriptio humilitatis, quam SS. Patres tradiderunt, vt Basilius in cap. 2. Isaïæ. *Humilitas est depositio vani sensus, qui ab elatione vana de se existimationis proficiscitur.*

Et in regulis breuioribus quæstione 198. *Humilitas est, cum quis ceteros omnes seipso superiores existimat, ex præscripto Apostoli Philipp. 2. vers. 3. Implete gaudium meum vti videri sapiat, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitantes: non quod humilitas in eo iudicio seu actu intellectus posita sit, sed quia cognitio proprii defectus (ac vilitatis) pertinet ad humilitatem, sicut regula quæ ad am directiuam appetitus, vti ait S. Thomas cit. a. 2.*

Item Augustinus in psalm. 33. concione 2. in eundem sensum ait: *Quid est esse humilem? nolle in se (hoc est non in Deo) laudari; qui in se vult laudari, superbus est.* Vnde etiam idem Augustinus in psalmum 118. concione 15. duas quasi partes humilitatis refert; vnã quæ se quisque humiliat confitendo peccata, nec sibi arrogando iustitiam; quo spectat illud Lucæ 14. v. 11. *Qui se exaltat, humiliabitur. & qui se humiliat, exaltabitur:* & illud Iacobi 4. v. 6. *Deus superbus resistit, humilibus autem dat gratiam:* alteram qua quis moderate acceptat tribulationem vel deiectionem sibi immisam, iuxta illud Eccli 2. v. 5. *In humilitate tua patientiam habet: quoniam in igne probatur aurum & argentum, homines vero receptibiles in camino humiliationis.*

Denique Bernardus Epistola 46. ad Henricum Senonensem: *humilitas, inquit est contemptus propriæ excellentiæ.* & in tractatu de gradibus humilitatis: *Humilitas est virtus, qua homo verissima sui cognitione sibi ipsi vilescit.* & serm. 4. de aduentu ac serm. 48. in Cantica duplicem statuit humilitatem, ex dicto Christi, *discite à me, quia mitis sum, & humilis corde: considera sanè, inquit, in his verbis quoniam humilitas duplex est, altera cognitionis, altera affectionis, qua hic dicitur cordis. Priori cognoscimus, quod nihil sumus; & hanc discimus a nobis ipsis, & ab infirmitate propriâ; posteriore calcamus gloriam mundi; & hanc ab illo discimus, qui exinanivit semet ipsum formam serui accipiens.* &c. Quo sensu etiam virtus humilitatis Aristoteli alijsque Philosophis Ethnicis plane incognita fuit, vt indicat S. Thomas hic a. 1. ad 5. & aperte Augustinus commentario in psalmum 31.

84 Quia tamen etiam ratio naturalis euidenter dicitur necessarium esse, tum Deo, tum etiam hominibus excellentioribus se submittere, eosq; in æstimatione sibi præferre, dici potest, etiam intra terminos ipsius naturæ, dari virtutem humilitatis, qua se quisque & Deo, & alijs quibus oportet submittat ac postponat; quæque simul elationem, animi reprimat, ne vel supra Deum, vel immoderate supra alios efferatur; quæ honestatis ratio nec ad magnanimitatem nec ad vllam aliam virtutem, præter humilitatem, pertinet, omnemque difficultatem quæ supra contra distinctionem humilitatis & magnanimitatis obiecta fuit, tollit: etsi Aristoteles forte ad eam rem putarit sufficere, tum magnanimitatem, tum obseruantiam & obedientiam tum etiam modestiam exteriorem in gestibus corporis, alijsque rebus externis.

ASSERTIO II. Humilitatis est quidem, vt homo secundum id, quod suum est (quales

185 sunt solidi defectus & culpæ) se cuiuslibet proximo subijciat, spectato secundum id quod est Dei in ipso, pertinens scilicet ad salutem & perfectionem, iuxta illud Osee 13. *Perditio tua Israel, tantummodo in me auxilium tuum*: non tamen requirit humilitas, ut quis vel id quod est Dei in seipso, subijciat ei quod apparet esse Dei in altero; vel ut id quod est suum in se ipso, subijciat ei, quod est hominis in proximo; etsi possit aliquis reputare aliquid boni esse in proximo, quod ipse non habet; vel aliquid mali in se esse, quod in alio non est: ex quo se potest cuius subijcere per humilitatem. Ita Sanctus Thomas cit. q. 161. a. 3.

Ratio est; quia humilitatis non est fingere, vel simulare, aut nescire dona, quæ nobis à Deo donata sunt: ergo absque præiudicio humilitatis, potest quisque dona à Deo sibi collata præferre donis Dei, (minoribus) quæ alijs apparent donata, iuxta illud Apostoli 1. Cor. 2. v. 12. *Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus, quæ à Deo donata sunt nobis*. Et Ephes. 3. v. 5. *Alijs generationibus non est agnitus filijs hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis Apostolis eius, & prophetis in spiritu*. Eadem ratione necesse non est, ut quisque reputet se magis peccatorem, quolibet alio; cum Apostolus absque præiudicio humilitatis dicat Galat. 2. v. 15. *Nos natura Iudæi, & non ex gentibus peccatores*.

186 E contrario vere æstimare possumus, esse aliquid occultum in alio, quo nobis superior sit, etiamsi bonum nostrum, quo illo videmur superiores non sit occultum. Qua ratione, si præferamus id, quod est Dei in proximo, ei, quod est proprium in nobis, non possumus incurrere falsitatem; salva tamen, quo ad exteriorem subiectionem, auctoritate personæ. In quem sensum intelligitur illud Philippensum 2. vers. 3. *In humilitate superiores sibi iniucem arbitantes, ut declarat ibidem Glossa ex Augustino lib. 83. quæstione 71. & Augustinus in regula cap. 3.*

187 **ASSERTIO III.** Humilitas, post virtutes Theologicas, & intellectuales, (nempe prudentiam & annexas.) & post iustitiam, præsertim legalem, est virtutum excellentissima & potissima. Ita Sanctus Thomas cit. q. 161. a. 5. Ratio est; quia præstantia virtutis potissimum sumitur ex ipso fine ultimo, si qua virtus eum pro obiecto habeat; secundario autem, ex ordinatione, mediorum seu conducibilitate, ad eundem finem. Priori consideratione, Theologicæ virtutes, quæ immediate versantur circa ipsum Deum finem ultimum, superant humilitatem; quod pari ratione etiam de religione, quatenus ab humilitate distinguitur, dicendum videtur, etsi de hac expresse S. Thomas nil dixerit, tacite scilicet eam ad virtutes Theologicas reuocans: posteriori respectu eandem humilitatem superant tum prudentia tum iustitia; illa quidem quia essentialiter consistit in ipsa ratione ordinante media ad ultimum finem; hæc vero quia participatione qua-

188

dam vniuersalem ordinationem. constituit: cui ordinationi hominem bene subiectum reddat humilitas in vniuersali, quantum ad omnia; (ex quo eius præstantia cognoscitur) qualibet alia virtus, quantum ad aliquam materiam specialem, quæ proinde virtutes cedunt humilitati.

189 Qua de causa etiam humilitas in acquisitione virtutum prima dicitur, ac fundamento comparatur, alia tamen ratione, quam Fides: illa quidem, quia prima est tum per modum, remouentis prohibens, dum expellit superbiam, cui Deus resistit; tum dispositiue, dum hominem capacem facit diuinæ gratiæ recipiendæ, iuxta illud Iacobi 4. v. 6. *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*, quæ etiam causa est, cur Christus præcipue nobis humilitatem commendaret: hæc vero est Christianorum virtutum prima, quasi formaliter ac positiuè: qua primum ad Deum acceditur, iuxta illud Hebr. 11. v. 6. *Credere enim oportet accedentem ad Deum*.

190 **ASSERTIO IV.** Gradus humilitatis à varijs varie, variacque ratione recte distinguuntur. Ita Sanctus Thomas quæstione 161. articulo 6. Probatur & declaratur. Nam Glossa ordinaria in Matthæi 3. considerans humilitatem, præcise in ordine ad proximum, distinguit tres gradus humilitatis. 1. *subdere se maiori, & se non præferre equali, qui est sufficiens*. 2. *subdere se equali, nec præferre se minori, & hic dicitur abundans*. 3. *subdere se minori, in quo est omnis iustitia*.

Secundo Anselmus lib. de similitudinibus à cap. 10. vsque ad 18. considerans humilitatem, quantum ad opinionem, manifestationem, & voluntatem propriæ abiectionis, septem humilitatis gradus constituit: nimirum. 1. *contempribilem se esse cognoscere*. 2. *de hoc dolere*. 3. *hoc confiteri*. 4. *hoc persuadere, ut scilicet hoc velit credi*. 5. *patienter sustinere, hoc ab alijs dici*. 6. *patri contempribiliter se tractari*. 7. *hoc ipsum amare*.

191 Tertio Sanctus Benedictus in regula cap. 7. minutius actus & functiones humilitatis, præcipue in ordine ad Monachi professionem, distinguens, duodecim gradus humilitatis recenset. 1. *corde & corpore semper humilitatem ostendere, defixis in terram aspectibus*. 2. *pauca verba, eaque cum ratione, & sine clamore loqui*. 3. *non esse facilem aut promptum in risum*. 4. *esse taciturnum vsque ad interrogationem*. 5. *seruare quod habet communis regula monasterij*. 6. *credere & pronuntiare se omnibus viliores*. 7. *ad omnia indignum & inutilem se confiteri & credere*. 8. *ingenuè peccata confiteri*. 9. *per obedientiam in duris & asperis patientiam amplecti*. 10. *cum obedientia se subdere Maiori*. 11. *voluntate propria implenda non delectari*. 12. *Deum timere, & memorem esse omnium, quæ præcepit*.

192 Denique Sanctus Ignatius noster, spectans humilitatem præcipue secundum subiectionem Deo debitam, tres itidem generales humilitatis gradus constituit. 1. *non offendere Deum mortaliter*. 2. *non offendere etiam venialiter*. 3. *vbi par est diuinæ Maiestatis honorabilia & abiecta, ipsūq; adeo contemptum, altis & sublimibus, ipsique gloriæ*

præferre

præferre. De qua re multa Iulius Nigronus lib. de cura minimorum.

193 Ex quibus omnibus colligitur, humilitatem, saltem prout sui despicientiam & debitam erga alios proximos subiectionem continet, esse virtutem specialem, & tam à magnanimitate, quam cæteris virtutibus moralibus distinctâ; etsi quatenus ad Deum respicit, eique hominem subijcit, probabile videatur, non esse virtutem à religione distinctam, qua & diuinam excellentiam, & nostram erga Deum subiectionem verbis aut factis profitemur, vt dicemus disp. 5. q. 1. dub. 2.

194 Quæritur secundo, an & quale peccatum sit superbia; & an primum etiam hominis peccatum fuerit superbia.

ASSERTIO I. Superbia est vitium speciale humilitati oppositum, & in voluntate situm, qua inordinate & debita erga alios subiectione detrectatur, & supra alios indebita exaltatio siue excellentia appetitur. Ita fere S. Thomas quæst. 162, artic. 1, 2, 3.

Probatur & declaratur. Quamuis enim humilitas & magnanimitas, itemque superbia, & vitium magnanimitati per excessum oppositum, circa eandem materiam, nimirum circa excelsa versentur, differunt tamen inter se, quod superbia humilitati opposita, non nude supra mensuram ipsius operantis, absolute in magna & excelsa feratur; sed etiam respectiue; ita vt & subesse nolit quibus debet, & præesse seu præeminere indebite appetat, quibus non debet.

195 Eadem ratione etiam per defectum, duo consimilia inter se vitia, tam humilitati, quam magnanimitati opponuntur. Pusillanimitas enim, si importet defectum à prosecutione magnorum, proprie opponitur magnanimitati, per modum defectus. si autem importet applicationem animi ad aliqua viliora, quam hominem deceant, opponitur humilitati secundum defectum; utrumque enim ex animi paruitate procedit. Sicut & est contrario, inquit S. Thomas a. 1. ad 8. superbia (generaliori quodam significato) potest secundum superexcessum, & magnanimitati, & humilitati opponi, secundum rationes diuersas. humilitati quidem, secundum quod subiectionem aspernatur: magnanimitati autem, secundum quod inordinate ad magna (supra vires, aut conditionem operantis) se extendit. Sed quia superbia superioritatem quamdam (seu præminentiam cuiusdam supra alios affectationem, vt dictum) importat, directius opponitur humilitati: sicut est pusillanimitas, qua importat paruitatem animi in magna tendentis, directius opponitur magnanimitati. Ita S. Thomas. Ex quibus confirmantur ea, quæ in probatione assertionis, ac supra de distinctione humilitatis, & magnanimitatis diximus.

196 Illa vero pars assertionis, qua diximus, superbiam in voluntate sitam esse, probatur; quia cum arduum, quod est obiectum superbiæ, communiter inueniatur & in sensibilibus, & in spiritualibus rebus, imo vero proprie ac formaliter solum sit obiectum voluntatis, non appetitus sensitiui, necesse est dicere, superbiam proprie in voluntate esse, non in appetitu sensitiuo, vt docet Sanctus Thomas cit. a. 3.

197 ASSERTIO II. Quatuor sunt species seu modi superbiæ, scilicet estimare bonum à seipso habere; sibi datum desuper, credere pro suis meritis accepisse; iactare se habere quod non habet, & despectis cæteris, velle singulariter videri habere quod habet. Ita S. Thomas q. 162. a. 4. ex S. Gregorio 23. Moral. cap. 7. Ratio est, quia immoderatus excellentiæ & præminentiæ supra alios appetitus, secundum prædictos modos variari solet: quamquam etiam iuxta diuersos gradus humilitatis, distingui possint diuersi gradus ac modi superbiæ oppositi, vt declarat S. Thomas eodem art. 4. ad 4. qui etiam ibidem ad 1. recte declarat, quæ ratione primus ille, & secundus superbiæ gradus absque infidelitate consistere possit. Nam dicere, inquit, in vniuersali (seu speculatiue) aliquid bonum esse, quod non est à Deo, vel gratiâ hominibus pro meritis dari, pertinet ad infidelitatem, sed quod aliquis ex inordinato appetitu propriæ excellentiæ, ita de bonis suis gloriatur, ac si ea à se haberet, vel ex meritis propriis, pertinet ad superbiam, non ad infidelitatem propriæ loquendo.

198 ASSERTIO III. Superbia ex suo genere est peccatum mortale, & inter peccata, virtutibus moralibus opposita, grauissimum. Ita Sanctus Thomas quæst. 162, art. 5. & 6. Probatur & declaratur: quia sicut humilitas proprie respicit subiectionem hominis ad Deum, ita est contrario superbia proprie respicit defectum huius subiectionis, adeo vt ad superbiam proprie pertineat, nolle subijci Deo, seque extollere supra id, quod ipsi homini præfixum est secundum diuinam regulam, vel mensuram, contra id quod Apostolus dicit 2. ad Corinth. 10. Nos autem non in immensum gloriabimur sed secundum mensuram, qua mensus est nobis Deus. Et ideo dicitur Eccli. 10. v. 14. Initium superbiæ hominis esse, apostatare à Deo, quia scilicet in hoc radice superbiæ consideratur, quod homo aequaliter non subijcitur Deo & regula ipsius: at vero non subijci velle Deo, cum nihil aliud sit, quam auerti à Deo, ex suo genere est peccatum mortale. Nihilominus tamen propter imperfectionem actus, & maxime ob indeliberationem fit, vt motus superbiæ quandoque sint peccata venialia.

199 Et quia in alijs peccatis homo à Deo auertitur, vel propter ignorantiam, vel propter infirmitatem, seu propter desiderium cuiuscunque alterius boni: superbia vero habet auersionem à Deo, ex hoc ipso, quod non vult Deo, & eius regulæ subijci, hinc fit, vt superbia sit peccatorum grauissimum.

200 Vbi notandum, primam quidem partem assertionis nullam habere difficultatem, siue de superbia aduersus Deum, siue aduersus hominem loquamur; quia tam super homines, quam aduersus Deum immoderate efferri per se ac ex suo genere, nisi paruitas materiæ, aut inaduententia excuset, mortale peccatum est.

Posterior vero assertionis pars intelligenda est, cum duabus limitationibus; prima, quam ipsemet sanctus Thomas indicat de superbia, qua quis directe effertur aduersus ipsum Deum, nolens eidem subijci, vt aperte colligitur ex ipso sancto Thomæ citat. articulo 5. & 6. Nam superbia, qua quis fo-

lum effertur supra alium hominem, utique, non est maius peccatum alijs plerisque, quibus vita aut honor hominis re ipsa multo nocentius destruitur, puta homicidio, contumelia, &c. Altera, ut intelligatur de peccatis, quæ virtutibus moralibus opponuntur. Nam odium Dei, utique ex suo genere, maius peccatum est, quam superbia, qua quis recusat Deo subijci, non solum quia illud præstantiori virtuti aduersatur, sed etiam quia deterior est directa auersio à Deo, velut summo bono, quam auersio ab eodem velut summa quadam excellentia, cui omnis subiectio debetur.

201 ASSERTIO IV. Superbia est speciale peccatum, licet quadam causalitate dici possit generale. Ita Sanctus Thomas quæst. 162. artic. 2. ex Augustino lib. de nat. & grat. cap. 29. Probat, & declaratur. Quia superbia secundum se habet speciale obiectum; cum sit inordinatus appetitus propriæ excellentiæ seu præminentiae. Et differt superbia ab inani gloria. Illa enim inordinate excellentiam appetit; hæc verè appetit excellentiæ manifestationem; quæ proinde ex superbia velut ex causa oritur, ut docet sanctus Thomas cit. quæst. 162. art. 8.

202 Nihilominus simul ex superbia oriri possunt omnia peccata, idque duplici ratione. Primo, per se, in quantum alia peccata ordinantur ad finem superbiæ, qui est propria excellentia; ad quam potest ordinari quicquid inordinate appetitur. Secundo indirecte & quasi per accidens, scilicet remouendo prohibens; in quantum homo per superbiam contemnit diuinam legem, qua à peccando prohibetur secundum illud Ieremiæ 2. v. 20. *A saculo confregisti iugum meum, dirupisti vincula mea, & dixisti, non seruiam.*

Etsi vero omnia peccata ex superbia oriri possint, non tamen re ipsa ex superbia oriuntur; quia tametsi omnia præcepta legis violari possint ex contemptu, qui ad superbiam pertinet, non tamen semper ex contemptu violantur, sed quandoque ex ignorantia, quandoque ex infirmitate, iuxta illud Augustini lib. de nat. & grat. cap. 29. ubi ait: *Multa perperam fiunt, quæ non fiunt superbe.*

203 ASSERTIO V. Superbia recte etiam numeratur inter vitia capitalia; quæ etsi difficulter cauentur ob subtilitatem, deprehensa tamen facile euitatur. Primam partem tradit Sanctus Thomas quæstione 162. articulo 8. ex Cassiano lib. 5. cap. 1. & lib. 12. capite 1, tametsi Gregorius 31. Moral. cap. 31. superbiam non numeret inter vitia capitalia: quorum vtrumque Sanctus Thomas ita conciliare nititur. Superbia enim, inquit, dupliciter considerari potest, vno modo secundum se, prout est quoddam speciale peccatum. Alio modo secundum quod habet quandam vniuersalem influentiam in omnia (adeoque in ipsa etiam capitalia) peccata. Priori modo, ait esse peccatum capitale, quatenus ex eo (speciali quadam ratione) multa genera peccatorum oriuntur: posteriori modo docet, non adnumerari alijs capitalibus vitijs, sed potius reginam esse omnium vitiorum, & matrem, iuxta illud

sancti Gregorij loc. citat. *Ipsa vitiorum regina, cum denictum plene cor ceperit, mox illud septem principalibus vitijs, quasi quibusdam suis ducibus devastandum tradit ex quibus vitiorum multitudines oriuntur.* Quod Caietanus ibidem ita interpretatur; quod superbia ex parte finis mater sit omnium vitiorum, quia est principium omnium secundum ordinem intentionis. Ex parte autem imperij sui, inquit, est regina omnium vitiorum, in omnibus regnans & dirigens omnia ad finem suum. Quæ tamen non proprie de speciali peccato superbiæ accipienda videntur, sed de quadam communi eius ratione; prout omnis peccans se suamque voluntatem diuinæ præfert.

204 Posteriorem partem tradit sanctus Thomas art. 16. ad 1. ubi idcirco ait, superbiam difficulter vitari propter eius latentiam, quia ex ipsi bonis occasione sumit, ac ipsi bonis operibus insidatur, iuxta Augustinum epist. 109. & illud psalm. 141. *In via hac, qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi: sed postquam deprehensus fuerit motus superbiæ per rationem, tunc facile, inquit, euitatur; tum ex consideratione propria infirmitatis, secundum illud Eccli 10. vers. 9. Quid superbit terra & cinis? tum etiam ex consideratione magnitudinis diuinæ, secundum illud Iob 15. vers. 13. Quid tumet contra Deum Spiritus tuus? tum etiam ex imperfectione bonorum, de quibus homo superbit, secundum illud Isaïæ 40. vers. 6. Omnis caro fenum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Et infra cap. 64. vers. 6. Quasi pannus mensurata vniuersa iustitia nostra.*

205 ASSERTIO VI. Superbia, per quam à Deo auertimur, est primum, & principium omnium peccatorum; adeo ut etiam primum hominis peccatum fuerit superbia. Primam partem docet sanctus Thomas quæstione 162. articulo 7. ex illo Eccli 11. vers. 15. *Initium omnis peccati est superbia.* Ratio est; quia auersio à Deo, quæ formaliter complet rationem peccati, pertinet ad superbiam per se; ad alia autem peccata ex consequenti: prius autem in quouis genere est id, quod est per se, quæm quod est per accidens: ita tamen ut superbia dicatur omnis peccati initium; non quia quodlibet peccatum ex superbia oriatur, sed quia quodlibet genus peccati appetit ex superbia oriri ut dictum. Et simul tamen ibidem Eccli 10. vers. 14 dicitur. *Initium superbiæ esse apostatave à Deo,* non quod hæc apostasia sit peccatum à superbia distinctum; sed quia est prima ac præcipua superbiæ pars; siquidem superbia principaliter contemnit subijci creaturæ propter Deum, ut docet S. Thomas eodem a. 7. ad 2.

206 Posteriorem partem assertionis tradit Sanctus Thomas quæstione 163. articulo 1. & 2. ex citat. loco Eccli 10. *Initium omnis peccati superbia.* Probat, quia primum hominis peccatum in eo positum fuit, quod inordinate appetijt diuinam similitudinem: idque non solum quantum ad scientiam boni & mali, quæ à serpente propositam principaliter appetijt, ut patet ex Genesis 3. vers. 5. sed etiam quantum ad propriam operandi potestatem, appetendo proprijs viribus consequi diuinam felicitatem, ut colligitur ex Augustino lib. 12. super Genesis ad litteram cap. 30. & lib. de vera religione cap. 13.

& in simili dictum de Angelis tom. 1. disputat. 5. quest. 6. dub. 4.

Ex quibus etiam ea, quæ de processu tentationis primorum parentum, deque pena peccati eorumdem Sanctus Thomas disserit questione 164. & 165. non difficulter intelligi possunt, adiunctis simul ijs, quæ de effectibus peccatorum generatim disseruimus tomo 2. disput. 4. questione. 10.

DUBIVM IX.

De studiositate, alijsque modestiæ speciebus, circa motus corporis ac res exteriores, vitiosque oppositis.

S. Thomas 2. 2. q. 166. 167. 168. & 169.

207 **E**X modestiæ speciebus dubio præcedenti relatæ, tres adhuc restant explicandæ. Quæritur primò, an & qualis virtus sit studiositas; & quale vitium opposita eidem curiositas. Respondetur breviter primò, Studiositatem esse virtutem in voluntate sitam, quæ moderatur appetitum sciendi; quæ proinde circa cognitionem velut materiam versatur; ac temperantiæ velut pars potentialis & virtus secundaria adiungitur. Ita Sanctus Thomas questione 166. articulo 1. & 2. Ratio est; quia ad temperantiæ virtutem generatim pertinet, moderari motum appetitus, ne superflue aut immoderate tendat in id, quod naturaliter concupiscitur: in quo quidem genere præcipuum locum habent delectationes ciborum & venerorum; secundarium autem ipsa cognitio, quia iuxta Aristotelicè principio metaphysicæ, *Omnes homines naturaliter scire desiderant.* Vtrumque verò ad studiositatem pertinet, & immoderatum scilicet sciendi appetitum refranare, & moderatum sciendi studium procurare, adeoque addiscendi laborem non refugere, iuxta S. Thomam eodem articulo 2. ad 3. ex Prouerb. 27. *Stude sapientiæ filii, & lassifica cor meum, ut possis respondere exprobranti sermonem.*

208 Respondetur secundo, curiositatem esse vitium studiositati oppositum per excessum, in appetitu inordinato ac immoderato sciendi positum, siue ea cognitio sit intellectus, siue sensus. Ita Sanctus Thomas questione 167. articulo 1. & 2. ex Augustino lib. de vera Relig. cap. 29. & 38. & Beda in 1. Ioannis 2. ubi ait: *Concupiscentia oculorum (ad curiositatem pertinens) est non solum in discendis magicis artibus, sed etiam in contemplantis spectaculis, & in dignoscendis & carpendis vitis proximorum.*

Ratio est. Quamvis enim ipsa cognitio, præsertim intellectus, per se bona sit, appetitus tamen & studium cognoscendæ veritatis varijs modis potest esse inordinatum. Primo, ex par-

te finis, si quis studium aut scientiam referat ad superbiam; aut cognitionem creaturarum non referat ad cognitionem Dei. 2. Ratione effectus, si quis per studium minus vitæ retrahatur à studio rerum necessariorum. 3. Ex parte Magistri, si quis studeat quidpiam addiscere ab eo, à quo non licet, puta à dæmonibus; quæ est superstitiosa curiositas. 4. Ex parte operantis, si quis incumbat ad cognoscendam veritatem, supra proprii ingenij seu conditionis facultatem, iuxta illud Eccli 3. v. 22. *Altiora te ne quaesieris, & fortiora te ne scrutatus fueris; sed quæ præcepit tibi Deus illa cogita semper; & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus &c.* Nilulos enim supplantavit suspicio eorum, & in vanitate detinuit sensus eorum.

209 Ita etiam, quod ad cognitionem sensitivam attinet, tamen ea per se non sit illicita, potest tamen esse vitiosa dupliciter. Primo si non ordinetur ad aliquid vitæ, sed potius auertat hominem ab utili consideratione, iuxta illud Augustini lib. 10. confess. cap. 35. *Canem currentem post leporem iam non specto, cum in circo sit: at vero in agro si casu transeam, auertit me fortassis ab aliqua magna cogitatione, atque ad se conuertit illa venatio. Et nisi iam mihi demonstrata infirmitate mea cito admoneas, vanus hebesco.* Secundo si cognitio sensitiva ordinetur ad aliquid noxium; sicut inspectio mulieris ordinatur ad concupiscendum; & curiosa inquisitio eorum, quæ ab alijs fiunt, ordinatur ad detrahendum.

Si quis autem, inquit Sanctus Thomas cit. articulo 2. *cognitioni sensibilium intendit ordinate, propter necessitatem sustentandæ naturæ, vel propter studium intelligendæ veritatis, est virtuosa studiositas circa sensibilem cognitionem.* Sicut etiam prospicere facta aliorum, vel inquirere bono animo, vel ad utilitatem propriam, ut scilicet homo ex bonis operibus proximi prouocetur ad melius, vel etiam ad utilitatem illius, ut scilicet corrigatur, si quid ab eo agitur vitiose, secundum regulam charitatis, & debitum officij, est laudabile, secundum illud ad Hebr. 10. *Considerate vos inuicem, in prouocationem charitatis, & bonorum operum.*

210 Et quamvis etiam luxuria & gula in cognitione sensitiva versentur, differunt tamen à curiositate; quia illæ versantur circa delectationes, quæ sunt in ipso usu rerum tangibilium. At verò circa delectationem cognitionis omnium sensuum, est curiositas; & vocatur *concupiscentia oculorum*; quia oculi in cognitione sensitiva principatum obtinent. Quare etiam *omnia sensibilia videri dicuntur*, iuxta Augustinum lib. 10. confess. cap. 35. qui ibidem subiungit: *Ex hoc euidentius discernitur, quid voluptatis, quid curiositatis agatur per sensus, quod voluptas pulchra, suauia, canora, sapida, lenia scètur. Curiositas etiam his contraria tenendi causa, non ad subeundam molestiam, sed experienti nescendique libidinem.*

211 Quæritur secundo, quæ & qualis virtus sit modestiæ, prout in externis corporis motibus moderandis versatur, & speciatim quid sit Eutrappeliæ, quæ ludos, iocosque moderatur.